

DİNLEME EDİMİNE İLİŞKİN ETKİNLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Kamil İşeri - İbrahim Yılmaz

Özet

Bu çalışmanın amacı Türkçe öğretiminde dört temel beceriden biri olan dinleme becerisini geliştirmeye yönelik alanyazında önerilen etkinliklerin dinleme becerisini geliştirip geliştirmedeğini ortaya koymaktır. Bu amaçla alanyazında önerilen etkinliklerden Dinleme-Yeniden Yapılandırma, Dinleme-Boşluk Doldurma ve Dinleme-Not Tutma; Dinleme-İzleme; Dinleme-Müzik;, Dinleme-Haber etkinlikleri belirlenmiştir. Önerilen dinleme etkinlikleri, deney grubuna yeni programda belirtilen yöntemle, kontrol grubuna ise geleneksel yöntemle uygulanarak iki grup arasında dinleme edimi açısından farkın olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır. Her etkinlik için ayrı bir metin seçilmiştir. Deney ve kontrol gruplarına etkinlik sonu testler aynen uygulanmıştır. Etkinlik uygulaması sonucunda elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak aritmetik ortalamaları, standart sapmaları, serbestlik dereceleri ve t-testi verileri hesaplanarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda deneklerin öntest ve sontest başarı puanları karşılaştırıldığında deney grubunun başarı puanlarının kontrol grubuna oranla yüksek çıktığı ve aralarında anlamlı bir farkın olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Türkçe öğretimi, dinleme edimi, etkili dinleme, dilsel iletişim.

¹ Bu çalışmanın ilk üç etkinliğine ilişkin bulgular Doğu Akdeniz Üniversitesinin düzenlemiş olduğu Uluslararası Türkçe Eğitimi Sempozyumunda sunulmuş, diğer etkinliklerle geliştirilerek yeniden oluşturulmuştur.

THE EVALUATION OF THE ACTIVITIES FOR THE LISTENING PERFORMANCE

Abstract

The aim of this study is to prove whether the activities proposed in the literature which is aimed at improving the listening skill, one of the four basic skills in Turkish education, improve the listening skill or not. For this purpose; listening-restructuring, listening-filing in the blanks, listening-notetaking, listening-watching, listening-music and listening-news activities among those proposed in the literature are determined. The suggested listening activities being applied in the new programme and to the control group by the traditional method, it is tried to determine whether there is a difference between two groups in terms of listening performance. A different text is selected for each activity (End of activity tests are exactly applied to the experiment and control groups). The data obtained from the end of activity tests being transferred to computer, arithmetic means, standard deviations, independence levels and the t-test data are counted to reach a conclusion. At the end of the study, when the subject's achievement results of the pretest and posttest are compared, it is seen that the achievement results of the experiment group are higher than those of the control group, and there is a significant difference between them.

Key words: *Teaching Turkish, listening performance, active listening, language communication*

I. Giriş

Türkçe öğretiminde amaç, Milli Eğitimin genel amaç ve ilkelerine uygun biçimde dört temel dil becerisini geliştirmeye yönelik Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda belirtilen amaçlara ulaşmaktır. Dil öğretiminde dört temel becerinin ayrı ayrı ele alınması ve birinin diğerine göre önemli kılınması olası görülmemektedir. Bu nedenle her becerinin birlikte ele alındığı tümleşik dil becerilerini geliştirmek dil öğretim sürecinin temelini oluşturmaktadır. Türkçe öğretiminde ihmal edilmiş bir alan (Özbay 2003:93-104; Sayers vd.1993:57) olarak adlandırılan dinleme ediminin uygun dinleme etkinlikleriyle geliştirilebileceği dile getirilmektedir. Türkçe öğretiminde tümleşik dil becerileri olarak adlandırılan her etkinlik alanı için eşit zamanın ayrılması Türkçe öğretiminin verimliliğini artıracak alanyazında belirtilmektedir (Demirel 2006; Özbay 2003 ve 2005; Sever 2004 ve 2006; Yangın 2002; Göğüş 1978). Türkçe öğretiminin verimliliği açısından temel beceri alanlarının; yeterli, etkili ve düzeye uygun etkinliklerle 'tümleşik' bir biçimde geliştirilmesi gerekmektedir.

Türkçe derslerinin etkili biçimde gerçekleştirilebilmesi için hazırlanmış önceki (1981) programda dinlediğini anlama becerisinin önemli olduğu belirtilmiş ancak dinleme becerisinin nasıl kazanılacağı ile ilgili bilgiye yeterince yer verilmemiştir. Becerilerin kazandırılması için uygulanacak etkinlikler, öğretmenin anlayışına ve yeterliliğine bırakılmıştır (bk. Özbay 2003). Yeni programda (2006) ise dinleme becerisini geliştirmeye yönelik etkinlik örnekleri yer almakta ve kazanımlar açık bir biçimde belirtilmektedir. Bu durum Türkçe öğretimini sınıf ortamlarında gerçekleştiren öğretmenlere neyi, nasıl yapacağı konusunda kolaylık sağlamak ve kılavuzluk işlevini yerine getirmektedir. Yangın (2002:15)'te, ana dili dersinin bir bilgi dersi değil; bir beceri ve alışkanlık dersi olduğu belirtilmektedir. Dilsel becerilere ilişkin alışkanlıkların oluşması, becerilerin kazanılması yapmayı ve uygulamayı gerektirmektedir. Beceri kazandırmanın temelinde gösterme ve yaptırma olduğu; beceri ediminde, becerilerin alışkanlığa dönüştürülmesinde tekrarın önemine dikkat çekilmektedir. Sever (2006:17)'ye göre, öğrencilerin ana dillerini doğru ve etkili bir iletişim aracı olarak kullanabilmeleri için eğitim sürecinde dört temel dil becerisinin bütünsellik içinde geliştirilmesinin gerekliliğine dikkat çekilerek kişi olarak bilgi edinmek, zevk almak, eleştirmek ve değerlendirmek için belirli düzeyde bir dinleme alışkanlığı edinmiş olmamız gerektiği belirtilmektedir. Kavcar vd. (2004:46)'da radyo, teyp, telefon, televizyon, cep telefonu gibi işitsel ve görsel araçların ortaya çıkışı, sözlü iletişimin dolayısıyla izleme ve dinlemenin önemini bir kat daha artırdığını dile getirmektedir. Bu durum

çocukların dinleme/izleme eğitiminde de etkili dinleme becerilerinin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

Türkçe öğretiminde dil becerilerinin bütünsellik içerisinde düzeye uygun etkinliklerle kazandırılması Türkçe öğretiminin verimliliğini artıracığı alanyazında sıklıkla dile getirilmekle birlikte dil becerilerine aynı oranda yer verilmediği de belirtilmektedir. Ergin ve Birol (2000:120-121)'de dinleme edimine gereken önemin verilmediğini "Dinleme, bütün okul etkinliklerini kapsadığı için bu eğitim yalnız ana dili öğretmenin görevi de sayılmaz; ama bu beceriyi kazanma yollarının öğretilmesi ve uygulatılması daha çok ana dili öğretmene düşen bir görevdir. Örgün eğitimde dikkatler daha çok okuma ve yazmaya verilirken konuşmaya daha az verilmekte dinlemeye ise hiç yer verilmemektedir. Ancak, dinleme de öteki beceriler gibi alıştırma ve uygulama çalışmalarıyla geliştirilebilir." biçiminde dile getirilmektedir. Bu durum 1981 Türkçe Öğretim Programında "Türkçe derslerinde, öteki derslerde olduğu gibi kesin olarak ezbercilikten kaçınmak gerekmektedir. Türkçe öğretiminde başarı sağlanabilmesi için birtakım kuralların, tanımların öğretilmesi ve ezberletilmesi hiçbir anlam taşımamaktadır. Bir öğrencinin, noktanın ve büyük harfin nerelerde kullanılacağını, sıfatın ve zarfın tanımını, fıkranın, makalenin özelliklerini ezbere bilmesinin bir yararı olmadığı gibi böyle bir yolun izlenmesi, belleği yıpratmaktan, zamanı boşa harcamaktan, dersi öğrenci için sevimsiz kılmaktan başka bir şeye yaramamaktadır. Öğretmek ya da ezberletmek Türkçe öğretiminin amaçlarına ters düşer. Önemli olan, öğrencinin Türkçeyi doğru olarak bilinçle ve güvenle kullanmayı alışkanlık haline getirmesi, okuduğu veya dinlediği bir metinde işlenen düşünceyi ya da duyguyu kavrayıp sezebilmesi, ondan zevk alabilmesidir (MEB 2002:9)." biçimde dile getirilmiştir. 1981 programında dinleme ediminin önemi vurgulansa da yapılacak etkinliklerin belirtilmemesi programın eksikliğini ortaya koymuştur. Bu durum 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda dinlemeye ilişkin belirlemeler "Dinleme/izleme, iletişim kurmanın ve öğrenmenin temel yollarından biri olup verilen iletiyi doğru bir şekilde anlama, yorumlama ve değerlendirme becerisidir. Görsel ve işitsel araçların hayatın her alanında giderek yaygınlaşması ve bu araçların eğitimde kullanılması etkili bir dinleme/izleme eğitimini gerekli kılmaktadır. Bu becerinin geliştirilmesiyle, öğrencilerden dinlediklerini/ izlediklerini sıralama, sınıflama, sorgulama, ilişkilendirme, eleştirme ve bunlarla ilgili çıkarımlarda bulunma gibi üst becerileri gerçekleştirmesi beklenmektedir (MEB 2005:6)." biçiminde dile getirilmekte ve dinleme eğitiminin önemine dikkat çekilmektedir.

Dinleme ediminde konuşucunun sorumluluğu kadar dinleyici de sorumluluk üstlenmektedir. Bilgi alışverişinin olabilmesi için konuşma ve dinleme ortamının etkili iletişimin ilkeleri doğrultusunda oluşturulması gerekmektedir. Dinleme edimi, okuma edimi gibi alıcı dilsel bir etkinliktir. “Dinleme, sözel bir girdinin anlamlandırılması ve yorumlanması sürecidir. Bu süreç; içinde bulunduğumuz duruma, algıladığımız sözel girdiye ve durumumuza göre değişiklik göstermektedir.” (bk. Keçik ve Uzun 2004:111). Dinlemenin temelinde anlama işlemi olduğundan dinleme edimini, anlamaya dayalı, birçok işlemin bir arada ve etkileşimsel olarak gerçekleşen bir edim olarak değerlendirmek gerekmektedir.

1.1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Türkçe öğretiminde dört temel dil becerisinden biri olan dinleme becerisini geliştirmeye yönelik olarak alanyazında önerilen etkinliklerin dinleme becerisini geliştirip geliştirmediğini belirlemektir.

1.2. Çalışmanın Önemi

Bireyin dilsel becerilerini geliştirmek için önemli bir rol üstlenen öğretmenlerin yetiştirilmesinde hizmet öncesi eğitimin niteliğinin artırılması ve amacına uygun biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu durum ana dili öğretiminde çağdaş yöntem ve tekniklerin kullanılmasını, teknolojik gelişmelere bağlı olarak hazırlanan etkinliklerin düzeye uygun biçimde uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Cüceloğlu (2005:167)’de konuşma konusunda beceri geliştirmek için bazı okullar ve programların kurslar verdiğiinden; ancak bunun bir parçası olan dinleme konusunda daha becerili olabilmek alanında hiçbir yerde herhangi bir kursun verilmediğine dikkat çekilmektedir. Dinlemeye ilişkin anlayış “Başarılı bir iletişim açısından gerekli olan ‘anlayabilmek için dinleme’ kişinin rastlantılara bağlı olarak kendi kendisini eğitmesine bırakılır. Bazı kişiler doğuştan iyi dinleyici doğabilir; ne var ki, bu kişilerin sayısı azdır. İyi bir dinleyici olabilmek için çoğu insanın bilinçli bir çaba harcaması ve yeni beceriler geliştirmesi gerekir.” (s.167) biçiminde belirtilmektedir. Dört iletişim etkinliği (dinleme, konuşma, okuma, yazma) içinde en çok dinlemeye zaman harcadığı ancak ne yazık ki resmi eğitimde diğer üçünün üstünde daha fazla durulduğu ve dinleme ediminin ihmal edildiği (Sayers vd.1993:57) dile getirilmektedir. Özbay (2005:91)’de ise dinleme edimine önem verilmediğini “Öğretmenlerimizin sınıf ortamında en çok kullandığı uyarı ve öneriler arasında “Dinleyin!” sözü yer almaktadır. Ancak, tüm bu uyarılara rağmen

öğrenciler kısa süre sonra yine dinlememeye eğilim gösterirler. Bu da aileden başlayan ve eğitim kurumlarımızda devam eden dinleme eğitiminin eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Öğrencilere dinlemenin kuramsal yönü sık sık anlatılsa bile bunun bir davranış haline dönüşmesi için yeterince çaba gösterilmemektedir.” biçiminde dile getirmektedir.

İletişimin ve öğrenmenin en temel yolu olan dinleme çocuğun yaşamında yer alan ilk anlama etkinliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle de yaşamın her alanında görülen dinleme etkinliği ile ilgili beceri ve alışkanlıklar doğal biçimde elde edilmektedir. Ancak doğal biçimde elde edilen bu beceri ve alışkanlıklar bireyin yaşama hazırlanması için yeterli olmamaktadır. Türkçe Öğretim Programında (2006) da önemle üzerinde durulduğu gibi öğrenmenin ve iletişimin vazgeçilmez ögesi olan dinleme edimini geliştirmek için uygun etkinlikler hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Ülkemizde Türkçe öğretimi her ne kadar verimli biçimde gerçekleştirilmeye çalışılsa da istenen düzeye ulaşamadığı bilimsel çalışmalarla ortaya konmakta ve yapılması gerekenler belirtilmektedir. Bu bağlamda dinleme becerisini geliştirmeye yönelik alanyazında önerilen etkinliklerin amaca uygunluğunun ortaya konulması, önerilen etkinliklerin uygulandığı grup ile uygulanmayan grup arasındaki anlamlı farkın olup olmadığının belirlenmesi ve önerilen etkinliklerin denenerek verimliliğinin, uygulanabilirliğinin ortaya konması açısından çalışma önem kazanmaktadır.

1.3. Yöntem

Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak öntest-sontest kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Bu amaçla alanyazında önerilen etkinlikler 6. sınıf öğrencilerine deney ve kontrol grubu oluşturularak uygulanmıştır. Deney grubuna yeni programda belirtilen yöntemle, kontrol grubuna ise geleneksel yöntemle önerilen dinleme etkinlikleri uygulanarak iki grup arasında dinleme etkinliği açısından farkın olup olmadığı saptanmaya çalışılmıştır.

Öntest başarı düzeyi için **Eskici** adlı metin; dinleme-yeniden yapılandırma etkinliği için **Aslan ile Fare** adlı metin; dinleme-boşluk doldurma etkinliği için **Deniz Kızı** adlı metin; dinleme-not tutma etkinliği için **Açgözlü Kedi** adlı metin; sontest başarı düzeyi için **Kömür Kamyonu** adlı metin; dinleme-izleme etkinliği için **Nasrettin Hoca** VCD’si; dinleme-müzik etkinliği için **Memleket İsterim** CD’si; dinleme-haber etkinliği için **13 Mart 2006 gününün akşam haberleri** VCD’si; sontest başarı düzeyi için **Kömür Kamyonu** adlı metin kullanılmıştır. Deney ve kontrol gruplarına etkinlik sonu testler aynen uygulanmıştır.

Öğrencilerin söz konusu becerideki yeterliğini amaç doğrultusunda ölçmek için, başka deyişle kapsam geçerliliği için kullanılan metinlere ait uzman görüşü alınmıştır. Öğrencilere uygulanan testin iç tutarlılığı Kuder-Richardson 21 (KR-21)'e göre .91 olarak bulunmuştur (bk. Balcı 2005:4; Tekin 1995:63). Öğrenciler, bütün etkinliklerde dinleme metnine uygun güdülenmiştir. Öğrencilerin dinleme sonrasında anladıklarını ölçmek için kullanılan testlerden ve çalışma kâğıtlarından aldıkları puanlar, kendi başarılarını belirtmektedir.

1.3.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Yozgat ili Şefaati ilçesi Şehit Ercan Alkaya İlköğretim Okulu 6. sınıfta öğrenim gören her bir grup 17 kişi olmak üzere toplam 34 kişiden oluşmaktadır. Araştırma, 2005–2006 öğretim yılında 12 haftalık bir dönem boyunca gerçekleştirilmiştir. Araştırma grupları, 6. sınıf Türkçe dersi akademik başarı puanları bakımından aralarında önemli bir fark bulunmayan iki şubenin belirlenmesiyle oluşturulmuş, daha sonra yansız atama yöntemi ile bu gruplardan biri “deney grubu” diğeri ise “kontrol grubu” olarak seçilmiştir. Gruplarda yer alan öğrencilere bir deneyin parçası oldukları bildirilmiş, ancak deney ya da kontrol grubunda oldukları açıklanmamıştır. Deney grubuna, etkinlikler önerildiği biçimde bir yöntem uygulanırken, kontrol grubunda ise geleneksel yöntem kullanılmıştır.

1.3.2. Verilerin Toplanması

Veriler, alanyazında dinleme becerisini geliştirmeye yönelik önerilen dinleme-yeniden yapılandırma (Yangın 2002:51), dinleme-boşluk doldurma (Özbay 2005:132); dinleme-not tutma (Keçik ve Uzun 2004:136); dinleme-izleme (Özbay 2005:131); dinleme-müzik (Yalçın 2002:129) ve dinleme-haber (Temur 2001:66) etkinliklerinin öğrencilere uygulanması sonucunda elde edilmiştir.

Çalışmada, dinleme-yeniden yapılandırma etkinliği için **Aslan ile Fare** adlı metin, dinleme-boşluk doldurma etkinliği için **Deniz Kızı** adlı metin ve dinleme-not tutma etkinliği için **Açgözlü Kedi** adlı metin; dinleme-izleme etkinliği için **Nasrettin Hoca VCD**'si, dinleme-müzik etkinliği için **Memleket İsterim CD**'si ve dinleme-haber etkinliği için **13 Mart 2006 gününün akşam haberleri VCD**'si olmak üzere altı ayrı araç metinlerin öğrencilere uygulanması sonucunda elde edilmiştir. Her etkinlik sonrası öneriler doğrultusunda öğrencilerin dinleme becerisine yönelik Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzunda (2006) belirtilen **Dinleme İzleme Becerisi Gözlem Formu** ve alanyazında (Özbay 2005:172) **Özdeğerlendirme Formu** uygulanarak öğrencilerin dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrasında ilişkin geribildirim alınmıştır.

1.3.2.1. Metinlerin Seçilmesi

Ana dili eğitiminin en temel aracı yazınsal metinlerdir. Çocukların, dört temel dil becerisini ve dilbilgisi konu alanına ilişkin bilgileri edinmelerinde kullanılacak olan metinlerin etkisi ve önemi büyüktür. Bu durum (Sever 2002:192)'de "Ana dili öğretimi doğası gereği bir sanat eğitimi sürecidir. Öğrencilerin yaratıcı yetilerinin ve gizil güçlerinin açığa çıkarılabilmesi için öğrenciler, düzeyine uygun sanatsal niteliği olan metinlerle karşılaştırılmalıdır." biçiminde dile getirmektedir. Türkçe öğretiminin öğrencilerde oluşturmakla sorumlu olduğu 'dil bilinci ve duyarlılığı' da doğal bir öğrenme ortamında sezinlettirmeli biçimde dilinin özelliklerini yansıtan metinler aracılığıyla sağlanmalıdır. Çalışmada kullanılacak metinler Türkçe Programı'nda belirtilen ilkeler doğrultusunda belirlenmiştir (MEB 2006:162).

1. Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olmalıdır.
2. Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Siyasi kutuplaşmalara ve ayrımcılığa yol açacak bölücü, yıkıcı ve ideolojik ifadeler yer almamalıdır.
4. Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.
5. İnsan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.
6. Dersin amaçları ile kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.
7. Öğrencilerin ilgi alanlarına ve seviyesine uygun olmalıdır.
8. İşlenecek süreye uygun uzunlukta olmalıdır.
9. Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalıdır.
10. Alınan metinler kendi içinde bütünlük taşımalıdır.
11. Öğrencilerin dil zevkini ve bilincini geliştirecek, hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikte olmalıdır.
12. Öğrencinin kişisel gelişimine katkıda bulunacak ve onlara estetik bir duyarlılık kazandıracak nitelikte olmalıdır.

1.3.3. Verilerin Çözümlemesi

Çalışmaya konu olan dinleme edimini geliştirmeye yönelik etkinliklerin dinleme edimini amaçlar doğrultusunda ne düzeyde gerçekleştirdiğini ölçmek amacıyla her etkinlik için ayrı sorulardan oluşturulan testler kullanılmıştır. Etkinlik sonunda uygulanan testlere verilen yanıtlar dört Türkçe, bir matematik öğretmeni tarafından ve 100 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler, deney ve

kontrol gruplarının arasındaki başarı düzeylerinin farkını belirlemek amacıyla aritmetik ortalamaları, standart sapmaları ve t-testi istatistikleri kullanılarak çözümlenmiştir.

2. Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde önerilen etkinlik uygulamalarından elde edilen verilerin çözümlenmesi sonucunda saptanan bulgular, tablolar ve grafiklerle sunulmuştur.

Tablo 1 Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Testteki Başarı Düzeyleri

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	74,7	14,1	32	-0,22
KONTROL GRUBU	17	73,5	15,7		

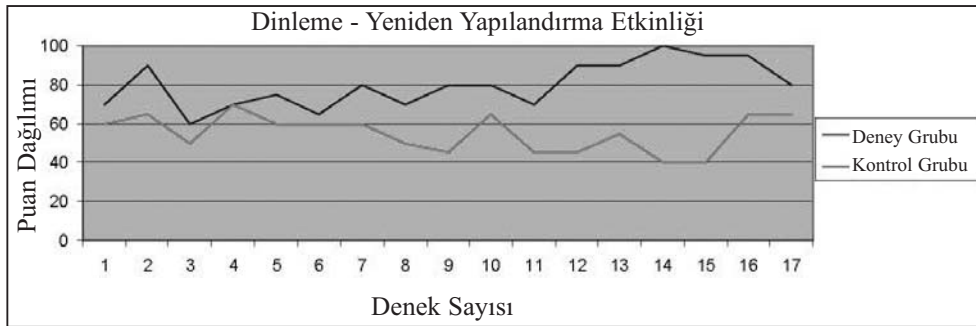
Tablo 1: Deney ve kontrol gruplarına uygulanan ön testin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları elde edilmiştir. Her iki grupta da 17 denek bulunmaktadır. Deney grubunun standart sapması $S=14,1$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=74,7$ 'dir. Kontrol grubunun standart sapması $S=15,7$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=73,5$ 'tir. Aritmetik ortalama farklarının belirgin olup olmadığı t-testi ile belirlenmiş ve -0,22 sonucu elde edilmiştir. Bu da deney ve kontrol grupları arasında ön test aşamasında anlamlı bir farkın bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 2 Dinleme-Yeniden Yapılandırma Etkinliği Testinde Deney ve Kontrol Grubunun Başarı Düzeyi

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	80	11,7	32	6,6
KONTROL GRUBU	17	55,2	9,7		

Tablo 2: Dinleme-yeniden yapılandırma etkinliğinin deney ve kontrol gruplarındaki başarı durumunu göstermektedir. Deney grubunun standart sapması $S=11,7$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=80$ 'dir. Kontrol grubunun ise standart sapması $S=9,7$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=55,2$ 'dir. T-testi: $6,6$ 'dır. Bu etkinlikteki başarı düzeyi deney grubu lehine anlamlı çıkmıştır. Puanların dağılımı Grafik-1'de gösterilmiştir.

Grafik 1: Dinleme-Yeniden Yapılandırma Puan Dağılımı



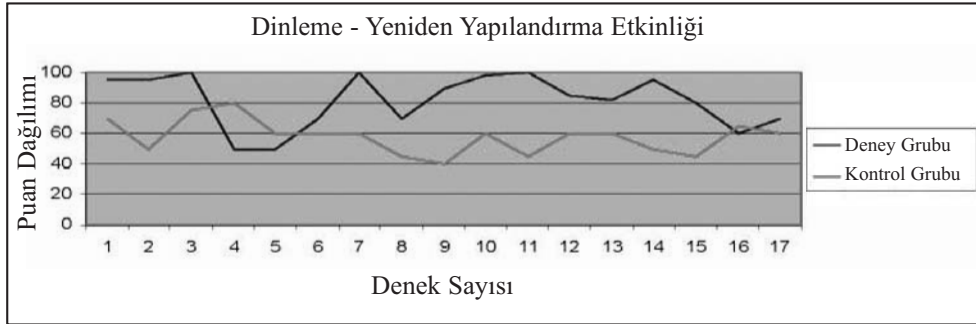
Grafik 1'de deney grubu öğrencileri kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinden aynı puanı alan öğrenciler bulunmaktadır ancak bu sonucu etkilememektedir. Bu durum, eğitim öğretim ortamlarında bireysel farklılıkların önemini ortaya koymakla birlikte dinleme-yeniden yapılandırma etkinliklerinde işsel algının yanında görsel algının da devreye girmesiyle dinlemeye odaklanmanın gerçekleştirildiği, etkili dinlemenin yapıldığı görülmektedir.

Tablo 3 Dinleme-Boşluk Doldurma Etkinliği Testinde Deney ve Kontrol Grubunun Başarı Düzeyi

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	81,7	17,7	32	4,7
KONTROL GRUBU	17	57,9	11		

Tablo 3: Dinleme-boşluk doldurma etkinliğinin deney ve kontrol gruplarındaki başarı durumunu göstermektedir. Deney grubunun standart sapması $S=17,7$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 81,7$ 'dir. Kontrol grubunun ise standart sapması $S=11$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 57,9$ 'dur. T-testi: $4,7$ 'dir. Bu etkinlikteki başarı düzeyi deney grubu lehine anlamlı çıkmıştır. Puanların dağılımı Grafik 2'de gösterilmiştir.

Grafik 2: Dinleme-Boşluk Doldurma Etkinliği Puan Dağılımı



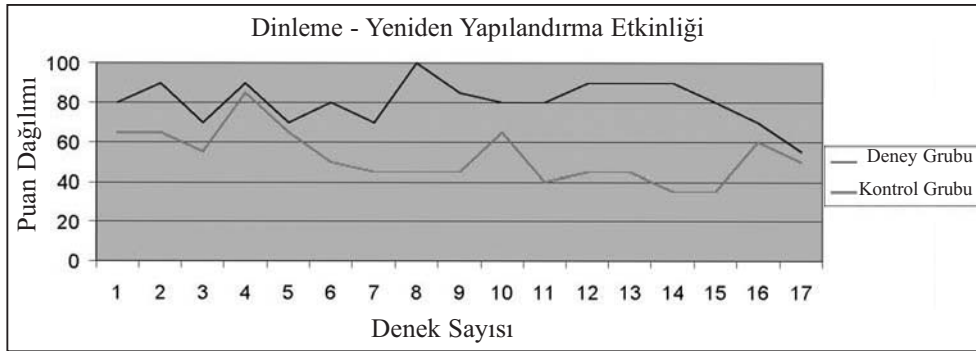
Grafik 2'de genelde deney grubu öğrencilerinin lehine anlamlı bir fark olmasına karşın kimi kontrol grubu öğrencilerinin deney grubu öğrencilerinden yüksek puan aldığı görülmektedir. Bu durum öğrencilerin eğilimlerinin farklılığından, konuya ilgisinden ve o güne ilişkin ruhsal durumundan kaynaklanabilmektedir. Dinleyici sorumluluğunu alma konusundaki farklılıklardan da kaynaklanabileceğini söylemek mümkün görünmektedir.

Tablo 4 Dinleme-Not Tutma Etkinliği Testinde Deney ve Kontrol Grubunun Başarı Düzeyi

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	80,5	11	32	6,6
KONTROL GRUBU	17	52,6	13,2		

Tablo 4: Dinleme-not tutma etkinliğinin deney ve kontrol gruplarındaki başarı durumunu göstermektedir. Deney grubunun standart sapması $S=11$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 80,5$ 'tir. Kontrol grubunun ise standart sapması $S=13,2$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 52,6$ 'dır. T-testi: $6,6$ 'dır. Bu etkinlikteki başarı düzeyi deney grubu lehine anlamlı çıkmıştır. Puanların dağılımı Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3 Dinleme-Not Tutma Etkinliği Puan Dağılımı



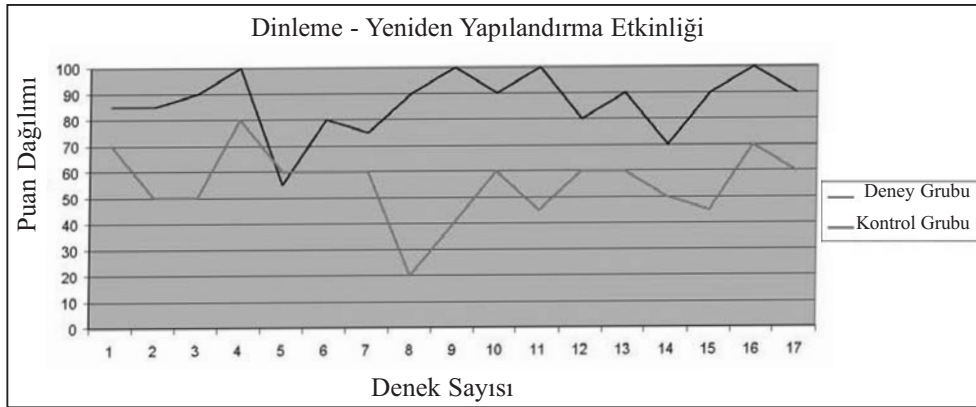
Grafik 3'te deney grubu öğrencileri yüksek puan aldığı, kontrol grubu öğrencilerinden bir kaçı yüksek puan almasına karşın sonucu etkilememektedir. Ancak ilginç bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun için öğrencilerin dinleme-boşluk doldurma etkinliğine etkili bir biçimde katıldıkları söylenebilir.

Tablo 5 Dinleme-İzleme Etkinliği Testinde Deney ve Kontrol Grubunun Başarı Düzeyi

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	86,4	11,6	32	7
KONTROL GRUBU	17	55,2	13,22		

Tablo 5: Dinleme-İzleme etkinliğinin deney ve kontrol gruplarındaki başarı durumunu göstermektedir. Deney grubunun standart sapması $S=11,6$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=86,4$ 'tür. Kontrol grubunun ise standart sapması $S= 13,22$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=55,2$ 'dir. T-testi:7'dir. Bu etkinlikteki başarı düzeyi deney grubu lehine anlamlı çıkmıştır. Puanların dağılımı Grafik 4'te gösterilmiştir.

Grafik 4: Dinleme-İzleme Etkinliği Puan Dağılımı



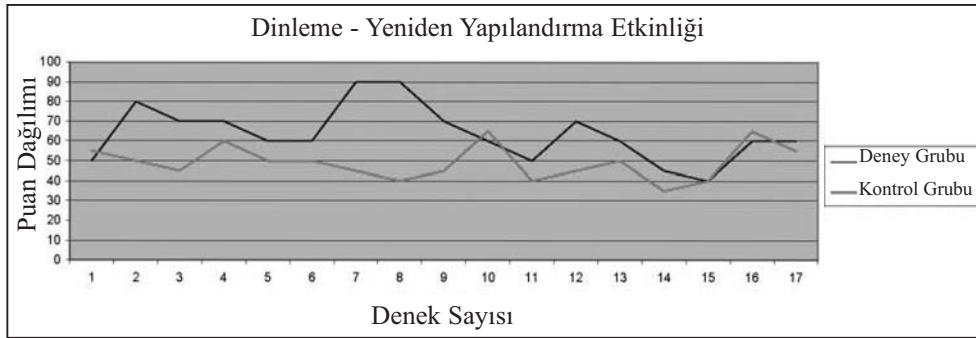
Grafik 4'te dinleme-izleme etkinliği başarı puanları deney grubu lehine daha yüksek olduğu görülmektedir. Kontrol grubu öğrencilerinden birinin deney grubu öğrencilerinden yüksek almıştır ancak sonucu etkilememekle birlikte kontrol grubundaki beş numaralı öğrencinin yüksek puanlar alması bu öğrencinin dinleme edimine ilişkin becerilerinin diğerlerine oranla daha gelişmiş olmasıyla ve dinleme etkinliklerini kendi kendini güdülemesiyle açıklanabilmektedir.

Tablo 6 Dinleme-Müzik Etkinliği Testinde Deney ve Kontrol Grubunun Başarı Düzeyi

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	63,8	13,6	32	3,6
KONTROL GRUBU	17	49,1	8,4		

Tablo 6: Dinleme-Müzik etkinliğinin deney ve kontrol gruplarındaki başarı durumunu göstermektedir. Deney grubunun standart sapması $S=13,6$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 63,8$ 'dir. Kontrol grubunun ise standart sapması $S=8,4$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 49,1$ 'dir. T-testi:3,6'dır. Bu etkinlikteki başarı düzeyi deney grubu lehine anlamlı çıkmıştır. Puanların dağılımı Grafik 5'te gösterilmiştir.

Grafik 5: Dinleme-Müzik Etkinliği Puan Dağılımı



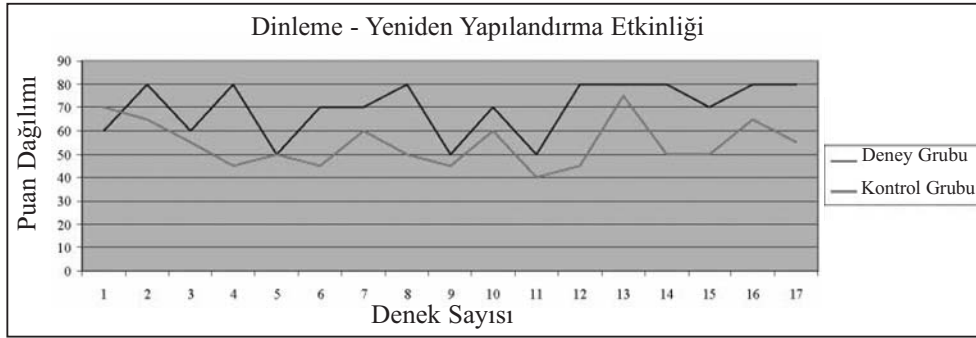
Grafik 5'te kontrol grubu öğrencilerinden bir deney grubu öğrencilerinden biri ile aynı puanı, bir öğrenci de yüksek puan aldığı görülmektedir. Bu durum sonucu etkilememekle birlikte kontrol grubu öğrencisinin yüksek puan aldığı biçiminde değil de deney grubu öğrencisinin düşük puan aldığı olarak değerlendirilmelidir.

Tablo 7: Dinleme-Haber Etkinliği Testinde Deney ve Kontrol Grubunun Başarı Düzeyi

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	70	11,3	32	4,1
KONTROL GRUBU	17	54,4	9,6		

Tablo 7: Dinleme-Haber etkinliğinin deney ve kontrol gruplarındaki başarı durumunu göstermektedir. Deney grubunun standart sapması $S=11,3$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 70$ 'tir. Kontrol grubunun ise standart sapması $S=9,6$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}= 54,4$ 'tür. T-testi: $4,1$ 'dir. Bu etkinlikteki başarı düzeyi deney grubu lehine anlamlı çıkmıştır. Puanların dağılımı Grafik 6'da gösterilmiştir.

Grafik 6 Dinleme-Haber Etkinliği Puan Dağılımı



Grafik 6'da kontrol grubundan bir öğrencinin düşük puan, birinin aynı puan ve diğerlerinin deney grubu lehine yüksek puan aldıkları görülmektedir. Bu durum dinleme-haber etkinliğinin başarılı bir biçimde uygulanabileceğini ve dinleme edimi açısından verim alınabileceğini göstermektedir.

Tablo 8 Deney ve Kontrol Gruplarının Sontestteki Başarı Düzeyleri

GRUPLAR	Denek Sayısı N	Aritmetik Ortalama (\bar{X})	Standart Sapma (ss)	Serbestlik Derecesi Değeri (df)	t (t-test)
DENEY GRUBU	17	71,7	13,8	32	2,66
KONTROL GRUBU	17	55,8	20,3		

Tablo 8: Deney ve kontrol gruplarının sınav başarı düzeylerini göstermektedir. Deney grubunun standart sapması $S=13,8$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=71,7$ 'dir. Kontrol grubunun standart sapması $S=20,3$ ve aritmetik ortalaması $\bar{X}=55,8$ 'dir. Ön testte belirgin bir fark olmamasına rağmen sınavta deney ve kontrol grubu arasındaki t-testi verilerine göre deney grubu lehine anlamlı olan 2,66'lık bir fark ortaya çıkmıştır.

3. Sonuç ve Öneriler

3.1. Sonuçlar

1. Dinleme becerisini geliştirmeye yönelik önerilen etkinliklerin uygulandığı deney grubunun geleneksel olarak derslerin işlendiği ve aynı testlerin uygulandığı kontrol grubuna göre testlerin sonuçlarına bakılarak aralarında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda dinleme becerisini geliştirmek için Türkçe programında belirtilen amaçlara ulaşmada önerilen etkinlikler tam olarak uygulandığında dinleme becerisini geliştirmeye katkı sağladığı görülmüştür.

2. Uygulanan etkinliklerde Dinleme-Yeniden Yapılandırma, Dinleme-Boşluk Doldurma, Dinleme-Not Tutma, Dinleme-İzleme, Dinleme-Müzik, Dinleme-Haber etkinliklerinde deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencileri arasındaki fark deney grubu lehine anlamlı çıkmıştır. Bu çalışmayla dinleme ediminin amaç doğrultusunda öğrenciyi sürece katan etkinliklerle, öğrencilerin etkili dinleme becerisini geliştirdiği ve başarılı sonuçlar alındığı ortaya çıkmıştır.

3. Etkinliklerin uygulanma sürecinde 'dinleyici sorumluluğu'nun öğrencilerde oluşmasına yönelik kısa bilgilerin verilmesi; dinleme ediminde, dinleyicinin de konuşan kadar sorumlu olduğunun hissettirilmesinin yararlı olduğu görülmüştür. Etkinliklerin uygulanmasında sorumluluğu hisseden öğrencilerin; *dik oturma, konuşanla göz teması kurma, not tutma, dinlediklerine uygun geribildirimler verme, soru sorma* gibi dinleme davranışı gösterdikleri görülmüştür.

4. Dinleme etkinliklerinde öğrencilerin boşluk doldurma, not tutma, yeniden yapılandırma dinleme-izleme, dinleme-müzik, dinleme-haber etkinliklerinde başarılı oldukları görülmüştür. Altıncı sınıf öğrencileri uygun yönergelerle, örnek çalışmalardan hareketle nitelikli notlar tuttukları gözlenmiştir.

5. Dinleme ediminde öğrencinin sürece etkin olarak katıldığı dinleme-yeniden yapılandırma etkinliğinin sonuçları Yangın (1998:118)'deki "Öğrencilere,

duydıklarını zihinlerinde görsel olarak canlandırabilme becerisi kazandırılmalıdır. Zihinsel canlandırma, öğretiminde resimlerden ve yönlendirici sorulardan yararlandırılmalı” önerisi bu çalışmayla desteklenmektedir.

6. Bu çalışma, Keçik ve Uzun (2004); Özbay (2005); Temur (2001); Yalçın (2002) ve Yangın (2002)’de önerilen dinleme etkinliklerinin verimli bir biçimde sınıf ortamında uygulanabileceğini göstermiştir.

3.2. Öneriler

1. Dinleme becerisi, amaç doğrultusunda planlı olarak, uygun etkinliklerle geliştirilmelidir. Diğer beceri alanlarına verilen önem dinleme becerisine de verilmeli ve programda belirtilen dinleme becerisinin gelişimine ayrılan zaman arttırılmalıdır.

2. Okul türü öğrenmelerde konuşanın (öğretmenin), ne kadar sorumluluğu varsa dinleyen (öğrencinin) de en az onun kadar sorumluluğu olduğu bilinci verilerek öğrencilerin dinleyici sorumluluğunu fark etmesi sağlanmalıdır.

3. Etkili iletişimin kurulabilmesi için birbirini dinleyen ve dinlediklerine uygun davranışlar gösteren bireylere gereksinim duyulduğundan dinleme becerisini geliştirmede iletişim odaklı etkinliklere daha fazla yer verilmelidir.

4. Dinleme etkinliklerinde dinleme öncesi, dinleme anı ve dinleme sonrası yetkin bir biçimde planlanmalıdır. Altıncı ve daha üst sınıflarda dinlerken not tutma alışkanlığının kazandırılması gerekmektedir. Bu nedenle dinleme not tutma etkinliğine ilişkin kazanımların Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu’nda belirtilen *dinleme, anlama ve çözümleme* başlığı altında 26. madde olarak **“Dinlediklerinden önemli bilgileri/durumları/kavramları fark edip notlar tutar.”** biçiminde yer almasının yararlı olacağı önerilmektedir.

5. Etkili dinleme öğrencilere, günlük yaşamda gerçekleşen olaylar, durumlar, gelişmeler ile okul öğrenmelerini karşılaştırarak etkili dinlemeyi gerçekleştirecek, önemli olgular ve önemsiz olguları ayırtedebilecek ve bireysel gelişimine katkı sağlayacak araçları etkili bir biçimde kullanmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu’nda belirtilen *Dinleme Becerisi Amaç ve Kazanımlar* başlığı altındaki *Etkili Dinleme ve İzleme Alışkanlığı Kazanma* altbaşlığı altında 5. kazanım olarak **“Günlük gelişmeleri görsel ve işitsel basıncı yaygın organlarından dinler, izler.”** biçiminde eklenmesinin uygun olacağı önerilmektedir.

Kaynaklar

- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (5.baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Cüceloğlu, D. (2005). *Yeniden İnsan İnsana*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Demirel, Ö. & Şahinel, M. (2006). *Türkçe Öğretimi* (7. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ergin, A. & Birol, C. (2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Göğüş, B. (1978). *Türkçe ve Yazın Öğretimi*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Kavcar, C. vd. (2004). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- Keçik, İ. & Uzun, L. (2004). *Türkçe Sözlü ve Yazılı Anlatım*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2002). *Türkçe Yazı Programı (6-7-8. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- _____ (2005). *İlköğretim Türkçe Dersi (1-5) Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- _____ (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Özbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____ (2003). "Türkçe Öğretiminde İhmal Edilmiş Bir Alan: Dinleme Eğitimi" *Cumhuriyetin Kuruluşunun 80. Yılında Türkçe Öğretimi* (S:93-104). Ankara: ANAÇEV Yayınları.
- Sayers F. vd. (1993). *Yöneticilikte İletişim* (Çev. Doğan Şahiner). İstanbul: Rota Yayıncılık.
- Sever, S. vd. (2006). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme* (4. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- _____ (2002). "Öğretim Dili Olarak Türkçenin Sorunları ve Öğretme-Öğrenme Sürecindeki Etkili Yaklaşımlar." *Türkçenin Dünü, Bugünü ve Yarını. 7-8 Ocak Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Tekin, H. (1996). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme* (9. Baskı). Ankara: Yargı Yayınları.
- Temur, T. (2001). *Dinleme Becerisi. Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu 1-8*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Yangın, B. (2002). *Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*. Ankara: Dersal Yayıncılık.
- _____ (1998). *Dinlediğini Anlama Becerisini Geliştirmede Elves Yönteminin Etkisi*. Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.